

HALK EĞİTİMİ MERKEZLERİNDE AÇILAN KURSLARIN AMACI VE KATILAN YETİŞKİN KATILIMCILAR

Dr, Ozana URAL*

Halk Eğitimi Merkezleri bireyin ekonomik, kişisel, kültürel ve sosyal gelişimini sağlarken, aynı zamanda toplumun kalkınmasını ve gelişmesini hedefleyen yetişkin eğitimi hizmetlerini verme amacındadır. Halk Eğitimi Merkezlerindeki kurslara ise çoğunlukla genç, bir işe çalışmayan, ilkokul mezunu ev kadınları katılmakta ve en başta biçki-dikiş kurslarını tercih etmektedirler.

Bu çalışmada Halk Eğitimi Merkezlerinin amaçlarına uyan ve katılımcıların çoğunun istediği programların uzlaşmacı bir yolla hazırlanması önerilmektedir. Katılımcıların istediği kurslara, yetişkin eğitimcilerin gerekli gördüğü iyi. hazırlanmış, kısa, ek programlar konularak, etkinliği ölçülebilir. Burada sadece Halk Eğitimi Merkezlerinin özel amaçları ile merkezlerdeki kurslara katılan yetişkinin özelliklerine değinilecektir.

Halk Eğitimi Merkezleri ve Amaçları

Günümüz insanı, hızla değişen teknolojik bilgi, kültürel ve sosyal değerlerle karşı karşıya bulunmaktadır. En son teknolojik gelişme artık evlerde bile kendine hemen yer bulmaktadır. On sene öncesinin hantal gövdeli bilgisayarlarının yerine, elde taşınabilen, tüm dünyayla bir ağ oluşturabilen bilgisayar- sistemleri geçmektedir. Değişen ve giderek birbirine benzeyen toplumların da bireylerden talepleri bu değişikliklere ayak uyduracak biçimde olmaktadır. Bu değişikliklerle başa çıkabilmek, kendini geliştirebilmek için bireyin başvurabileceği en etkili yol eğitimidir. Örgün eğitimini tamamlamış veya hiç katılmamış bir yetişkin için ise bu "yaygın eğitim"dir.

Çoğunlukla "yaygın eğitim" terimi kullanılsa da, ülkemizde "halk eğitimi", "yetişkin eğitimi", "yaşam boyu eğitim" terimleri de kullanılmaktadır.

Yaygın eğitimin ülkemizdeki yasal tanımı, Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğine göre şöyledir:

Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış bireylere gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında veya dışında, onların ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmeleri sağlayıcı nitelikte, çeşitli süre ve düzeylerde yaşam boyu yapılan eğitim-üretim-rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümü yaygın eğitimidir (Madde-7).

Aynı yönetmeliğin 8. maddesinde, yaygın eğitimin özel amacı, Milli Eğitimin temel amaçlarına uygun olarak belirtilmiştir.

* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Halk Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi

Yaygın eğitimin amaç ve işlevleri; Anayasa ilkelerine ve Milli Eğitimin temel amaçlarına uygun, olarak şöyle belirtmiştir:

Yaygın eğitimin amaç ve işlevleri; Anayasa ilkelerine ve Milli Eğitim'in temel amaçlarına uygun toplumun yapısal özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bütün bireylere;

a)Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerim tamamlamaları için sürekli eğitim olanakları hazırlamak;

b)Ulusal bütünleşmeye ve yurttaşlık görevini bilinçli olarak yapmaya yönelik, Atatürk Devrimleri doğrultusunda özgürlükçü, demokrasiyi güçlendirici, herkesin düşüncesini, kişiliğini ve yeteneklerim geliştirici biçimde eğitim çalışmaları yapmak;

c)Çağımızın bilimsel, teknolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerine umularını sağlayıcı eğitim olanakları hazırlamak;

d)Kalkınmayı engelleyen davranış, düşünce ve değerleri değiştirerek ulusal kalkınmayı en geniş ölçüde destekleyici ekonomik ve toplumsal içerikli projelerin başarıya ulaşması için elverişli ortamı yaratıcı eğitim çalışmaları düzenlemek ve bu türlü çalışmalara katılmak;

e)Ulusal kültür değerlerinin korunması, dünya kültürüne açık olarak geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yardımcı olmak;

f)Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenmeye yönelik alışkanlıklar kazandırmak;

g)Tarım ve endüstri kesimindeki yeni teknoloji ve tekniklerin tanıtılmasına, yeni hizmet alanlarının geliştirilmesine, işsiz ya da istemediği işlerde çalışanların gelir getirici ve yaşam düzeylerini yükseltici beceriler kazanmalarına yardımcı olmak;

ğ) Yöresel özelliklere ve gereksinimlere göre eğitim-üretim, istihdam-pazarlama ve örgütlenmeye yönelik çalışmalar yapmak;

h)Kırsal kesimden kente göçenlerin yeni ortama uyum sağlamalarına ve gecekondular-
da yaşayan yurttaşların ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunlarının çözümüne dönük eğitim çalışmaları yapmak;

ı) Endüstrileşmenin gereksinimi olan işgücünün yetiştirilmesine yardımcı olmak için mesleki-teknik içerikli eğitim çalışmaları yapmak;

i) Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerilerini sağlamak;

j) Halk sağlığının korunması, aile planlaması, sivil savunma, sağlıklı konuta kavuşma, iyi bir üretici ve tutumlu bir tüketici olma niteliğini kazandırıcı çalışmalar yapmak;

k) Boş zamanları sosyal ve kültürel etkinliklerle değerlendirmeye yönelik eğitim çalışmaları yapmaktır (Madde-S),

Bu amaçları uygulamak üzere, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Halk Eğitimi Merkezleri (HEM) halkımıza en geniş ve etkili yaygın eğitim hizmetini sunmaktadır. Sayıları ve açtıkları kurs çeşit ve sayısı gün geçtikçe artan HEM'leri çok önemli bir hizmette bulunmaktadır. 1980 yılında HEM sayısı 557 iken, 1990 yılında 725'e çıkmıştır. Yaygın eğitim etkinliklerinin ildeki organizasyon ve denetimi Milli Eğitim Müdürlüğü Halk Eğitimi Başkanlığınca sağlanmaktadır. Halk Eğitimi merkezlerindeki kurslar ve etkinlikler başlıca beş gruba ayrılabilir:

- 1) Okuma-yazma Kursları a) Okuma-yazma öğreten kurslar
b) İlkokul denklik belgesi veren kurslar
- 2) Mesleki ve Genel Bilgi Kursları
- 3) Sosyal ve Kültürel Eğitim Kursları
- 4) Sosyal ve Kültürel Etkinlikler
- 5) Sanayi Eğitimi Kursları,

Halk Eğitimi Merkezlerinin 1988-1989 yılında açtığı çeşitli kurslara 706009 kişi katılmış ve kursları tamamlamıştır (MEB, 1992).

HEM'lerin başta belirtilen özel amaçlarına bakıldığında, yetişkin eğitiminin öncelikle okuma-yazma bilmeyenlere, örgün eğitimden yeterince yararlanmamış olanlara, kırsal tarım kesiminde yaşayanlara, gecekondu bölgelerinde yaşayanlara, mesleki-teknik bilgiye ihtiyaç duyanlara, sanayi alanında çalışanlara, aile ve tüketicilere yönelik olduğunu görürüz. Yetişkin eğitimiyle aynı zamanda toplum ve bireyin gelişmesi; kültürel, sosyal ve ekonomik olarak kalkınması; bilimsel, teknolojik değişimlere uyum sağlaması; toplu yaşama, demokratik değerler kazanma, dayanışma alışkanlıklarını kazanması; kültürel değerlerini korurken, dünya kültürüne açık olarak kendini geliştirmesi de hedeflenmektedir.

Her ne kadar bu amaçları HEM çalışanları özverili bir şekilde gerçekleştirmeye çalışsalar da, HEM'leri tanıtım, kaynak yetersizliği, fiziksel eksiklikler, yetişkin eğitimi elemanı eksikliği, program seçme, hazırlama ve uygulama güçlükleri, motivasyon eksikliği gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıyadırlar. Okçabol (1987) HEM'lerindeki hizmetlerin niteliğini beş temel etkenin belirlediğini söylemektedir. Bu etkenler şunlardır:

- 1) Kadro (yöneticiler, öğreticiler ve diğer elemanlar),
- 2) Fiziksel olanaklar (mali kaynak, bina, kurs yeri ve araç-gereçler),
- 3) Çevre (merkezlerin bulunduğu yöredeki yerel zenginlikler, okullar, resmi ve özel kuruluşlar, doğal kaynaklar),
- 4) Kararlar (eleman-fiziksel olanaklar, çevre-yetişkin ilişkilerim düzenleyen yetki ve sorumlulukları belirleyen yasalar, yönetmelikler, genelgeler),
- 5) Yetişkin (merkez hizmetlerinden yararlanacak kesim) (s.57),

Okçabol (1987), HEM'lerinin yasalarda belirtilen özel amaçlara uygun bir biçimde etkinliklerini sürdürmelerini yukarıdaki beş etkenle ilgili önlemlerin alınmasına bağlı olduğunu söylemektedir.

HEM'lerindeki Kurslara Katılan Yetişkin Katılımcılar

HEM'lerindeki kurslara katılan yetişkinlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek/iş, tercih ettikleri kurs türü gibi demografik özellikleri birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir (Atakan, 1982; Tuğrul, 1982; Çakır, 1983; Bozkurt, 1985; Oğuzkan ve Okçabol, 1987; Okçabol, 1991; Ural, 1993).. Bu araştırmacılar, yetişkin katılımcıların büyük çoğunluğunun 15-24 yaş arasındaki kadınlar olduğunu saptamışlardır. Çoğunluğu ilkökul mezunu olan kadın katılımcılar, bir işte çalışmamakta ve kendilerini ev kadını/kızı diye tanımlamaktadırlar.

Tuğrul (1982), araştırmasında üniversiteye giremeyen 15-23 yaş grubunun HEM kurslarını tercih ettiklerini söylemektedir.

HEM'lerindeki kurslara katılan genç, kadın katılımcıların büyük çoğunluğu biçki-dikiş kurslarını tercih etmektedir. Erkek katılımcılar ise çoğunlukla mesleki kurslara katılmaktadır. Bozkurt (1985), erkeklerin kavrama becerisi ve beden gücü gerektiren kurslara, kadınların da el becerisi gerektiren kurslara katıldığını, okuma-yazma dışında en fazla açılan kursların biçki-dikiş olduğunu söylemektedir

Merkezlerdeki biçki-dikiş ve benzeri kursları tercih eden kadınların boş vakitlerini değerlendirindikleri, bir el becerisi hatta bir meslek edindikleri söylenebilir. Biçki-dikiş kurslarını tamamlayan kadınların ailelerinin dikiş ihtiyacını karşıladıkları, kiminin de bu becerileri ile ek bir gelir sağladıkları da düşünülebilir.

Buna rağmen, HEM'lerindeki özellikle biçki-dikiş kurslarını tamamlayan kadınların çoğunun çalışma hayatına katılmadığı, evinde bir gelir sağlasa bile, bu gelirin sürekli ve düzenli olamayacağı, ev kadını rolüne devam edeceği söylenebilir.

HEM kurslarını tamamlayan çok sayıda yetişkine bakıldığında, HEM'lerinin başta belirtilen özel amaçlarına çoğu kere ulaşamadığı görülür. Bu noktada sorun iki yönlüdür ve birinci yönü; HEM'lerin alması gereken önlemlerle ilgilidir ki bu konuda birçok araştırmacının önerileri bulunmaktadır. İkinci yönü ise; HEM'lerindeki kurslara katılan yetişkinlerin demografik özellikleri, istek ve ihtiyaçları ile ilgilidir. Bunun için yetişkinlerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarını; niçin kurslara katıldıklarını saptamak gereklidir. Yetişkin katılımcıların kurslara katılma sebeplerine bakıldığında, kadın katılımcıların, erkek katılımcılardan belirgin olarak daha fazla sosyal ilişki kurma sebepleriyle kurslara katıldığı görülmektedir (Ural, 1993). Aynı araştırmada sosyal ilişki kurma arkadaşlık etme ve diğer insanlarla birlikte olma anlamında ele alınmıştır. Ev kadınlarının büyük çoğunluğunun günlük hayatın durağanlığından uzaklaşma isteği ya da sorunlarından biraz olsun kaçma arzusu ile kurslara katıldığı da görülmüştür.

Bir yetişkinin istediği ve ihtiyaç duyduğu eğitim programına katılma hakkı, yetişkin eğitiminin temel ilkeleri arasındadır. HEM'leri bireyin istek ve ihtiyaçlarını karşılarken, kendi özel amaçlarını da elden geldiğince yerine getirmeye çalışmaktadır. Biçki-dikiş kurslarına katılmak isteyen katılımcıları, merkezlerden uzaklaştırmadan, merkezlerin özel amaçlarına uygun bir yol tutturmak mümkün görünmektedir. Lowe (1982), bir çok

kamu yetişkin eğitimi kuruluşunun, halkın istediği programlar ile yetişkin eğitimcilerin toplum açısından gerekli olduğunu düşündüğü, deneme niteliğindeki programlar arasında bir denge kurmaya çalışmasının iyi bir uzlaşma şekli olduğunu söylemektedir.

Genç, mesleksiz ve gelir getirici bir işi olmayan kadın katılımcıların niçin biçki-dikiş başta olmak üzere hobi türü kurslara katılmayı tercih ettikleri sorusu akla gelmektedir. HEM'leriyle ilgili sebeplerin dışında, katılımcıların sosyal, ekonomik, kültürel, kişisel, etkenlerle bu tür kurslara katıldıkları söylenebilir. Toplumumuzdaki kadın-erkek rolleri, gizli-açık işsizlik, eğitim düzeyinin düşüklüğü, mesleksizlik etkenleri de katılımcıları etkileyebilir.

HEM'lerindeki kurslara daha çok ihtiyaç duyan ve katılamayan hedef gruplara yönelik çalışmalar sürdürülmelidir. Bununla birlikte, kendi isteğiyle, kendi seçtiği kurslara katılan yetişkinlere de aynı özen gösterilmelidir.

Öneriler

- 1) Biçki-dikiş ve benzeri kurslar, istek olduğu sürece açılmalıdır.
- 2) Pek çok katılımcı, evde oturmak veya HEM kurslarına gitmek yönündeki seçimini yaparak, kurslara katılmaktadır. Bu seçim yetişkin eğitimciler tarafından iyi değerlendirilmelidir. Merkezin amaçlarına uygun, iyi hazırlanmış, kısa programlar hobi türü programlara katılanlara belirli sürelerde sunulabilir HEM kurslarında aile, sağlık, çevre, v.s. konularında kısa bilgiler verilmektedir. Yetişkin eğitimi almış elemanlar tarafından konular ayıklanmalı, etkin ve etkili programlar haline getirilmelidir.
- 3) Kurslara katılanların, katılma sebepleri, ilgi ve ihtiyaçları saptanmalıdır.
- 4) Konusunda uzman kişilerce, yetişkin katılımcılara rehberlik-danışmanlık hizmetleri sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Lowe.-J, The Education of Adults: A World Perspective. UNESCO Yayınları, 1982.

MEB, Yaygın Eğitim Müdürlüğü Çalışmaları, Ankara, 1984.

MEB. İstanbul Çıraklık ve Balk Eğitimi Merkezleri, 1981-1991 Faaliyetleri. İstanbul eğitim Müdürlüğü, 1991.

MEB. Milli Eğitim İstatistikleri, Yaygın Eğitim, 1988-1989. Ankara:DİE Matbaası,, 1992.

Oğuzkan.T. ve OkçaboLR, Silivri İlçesinde Yetişkinlerin Öğrenme, ilgi ve ihtiyaçları ile Öğrenme Tecrübeleri. Yayınlanmamış -Araştırma Raporu, Boğaziçi Üni., 1987.

OkçaboLR. Halk Eğitim Merkezleri ve Halk Eğitimciler. Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Boğaziçi Üni., 1987.

OkçaboLR. Halk (Yetişkin) Eğitimi ve Beceri Kazandırma Kursları. Araştırma Raporu, Boğaziçi Um.. 1991.

Tuğrul,Y. Ankara Halk Eğitimi Merkezlerine Devam Eden Katılımcıların istekleri ve Beklentileri. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. MEB., 1982.

UraLO. The Reasons for Participating in Adult Education Programs in Turkey. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi üni.. 1993.